

Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi

Neşe AYDIN KARAASLAN¹

Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi

Linguistic Analysis on Classical Medical Texts

Özet

Farklı alanlarda yazılan eserler incelendiğinde ait oldukları dilin zenginlikleri de ortaya çıkar. Aynı zamanda bu eserler, işlediği konunun türüne göre gelecek kuşaklara da bilgi aktarımı sağlar. Bu noktalardan hareketle klasik dönem tıp alanında yazılmış *Kanunçe Fi't-Tıbb, Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyyeisimli* eserler incelenmiş tespit edilen birleşik fiiller, taşıdıkları yapı özelliklerine göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Böylece birleşik fiil gruplarının nasıl kullanıldığı ve kullanım sıklığı tespit edilerek hem Türk dilinin gelişme evrelerine ışık tutulmak istenmiş hem de Türkçenin tarihi seyirinin aydınlatılmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Türkçesi, tıp ilmi, yazma eserler, birleşik fiil, tasvir fiilleri

Abstract

When the works written in different fields are examined, the richness of the language they belong to is also revealed. At the same time, these works provide the transfer of knowledge to future generations according to the type of subject they deal with. Based on these points, *Kanunçe Fi't-Tıbb, Fikirül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye*, written in the field of medicine in the classical period. The works named, were examined and the compound verbs that were determined were tried to be classified according to their structural features. by determining how compound verb groups are used and their frequency of use, it is aimed to shed light on the development stages of the Turkish language and to help illuminate the historical course of Turkish.

Key Words: Ottoman Turkish, medicine, manuscripts, compound verb, descriptive verbs

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Paper

1. Giriş

Tıp, insanlığın geçmişten günümüze kadar her zaman ilgi alanına girmiş üzerine sayısız çalışma yapılmış bir bilim dalıdır. Türkler İslamiyet öncesi dönemden başlayarak Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Beylikler dönemi, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet döneminde tıp alanında sayısız eser meydana getirmişlerdir. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar yazılmış olan Klasik dönem tıp eserleri; Türkçenin söz varlığının tespiti ve zenginliğinin ortaya konulması açısından önemlidir.

Türkçe tıp alanında yazılan eserler özenti ve sanat kaygısı taşımadan, yalnızca tıp ilmini öğretmek ve faydalı olmak için mümkün olabildiği kadar sade bir dille yazılmıştır. XIII. yüzyılın başında telif ve tercüme eserlerin yazılmasında aksaklıklar görülürken, tıp ilmi Beylikler döneminde, özellikle Osmanlı dönemi beyliğinde önem kazanmış ve pek çok eser Türkçeye kazandırılmıştır (Bayat, 2016: 281).

XIV. yüzyıl itibarıyla bazı istisnalar dışında, neredeyse bütün tıp kitapları bugün bile kolayca anlaşılabilir bir Türkçeyle yazılmış, önemli eserler Türkçeye tercüme edilmiş, tıbbi terminoloji de Arapça, Farsça gibi dillerin yanı sıra Türkçe olarak da kullanılmaya başlanmıştır (Bayat, 2016: 281). Bu husus Türkçe tıp terimlerinin kullanım alanını göstermesi bakımından da önemli olmuştur. Diğer dillerdeki tıp terimlerinin Türkçe karşılıklarının olması Türkçe için büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmaya konu olan Kanunçe Fi't-Tıbb, Gayetül'l Müntheha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye klasik dönemde yazılmış tıp eserlerinden bazılarıdır.

Kânûnçe- Fi't-Tıbb²

Harezmi tabib ve astronom Çağminî'nin (13. yüzyıl) Kânûnçe-i Tıbb adlı eseri, İbn-i Sînâ'nın Kânûn isimli eserinin bir özeti mahiyetinde Arapça yazılan bir eserdir. Eserde İbn-i Sina'dan başka Calinus, Hipokrat gibi büyük hekimlerin ilaçları, terkipleri, tedavi yöntemleri de yer alır.

---

²Eser üzerine doktora çalışması yapılmıştır. bk. Nesrin Arı, Kanunçe Fi't-Tıbb, (Giriş-İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Dizin), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2022.

Gayetül'1 Munteha Fi Tedbiri'1 Merza³

Osmanlı tıbbındaMüderris Hasan Efendi'nin Gayetül'1 Munteha Fi Tedbiri'1 Merza (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta) adlı eseri tıp alanında yeni başlangıçlara adım sayılan eserlerin başında yer almaktadır. Eser esas olarak Salih b. Nasrullah'ın yazdığı Tıbb-ı Cedîdü'l-Kimya isimli Arapça eserin Türkçeye tercüme edilmiş halidir.

Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ⁴

Tıp alanında yazılmış bir sözlüktür. Bitkilerin Türkçe dışında Arapça, Farsçave Yunanca isimleri de söylenir.

İlm-i Tıbb⁵

Tıp ilmi üzerine yazılan eserlerin yoğunlaştığı 17. yüzyıl dolaylarında, Tabib Muhammed bin Hasan tarafından yazılmış tıp kitabıdır.

Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye⁶

Geleneksel Osmanlı tıbbının son temsilcisi Gevrekzâde Hâfız Hasan Efendi'nin yazmış olduğu bu eser, tıp tarihinde birbirinden bağımsız kadın ve çocuk hastalıkları konulu ikinci önemli eserdir.

---

³ 3 Eser üzerine doktora çalışması yapılmıştır. bk.Talat Dinar, Gayetül'1 Munteha Fi Tedbiri'1 Merza, (İnceleme-. Metin-Dizin),Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Denizli, 2013.

⁴Eser üzerine yüksek lisans çalışması yapılmıştır. bk. Sibel Murad, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ Derviş Siyâhî Lârendevî (Giriş-inceleme-Metin-Dizinler), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış yüksek lisans tezi), Sakarya 2009.

⁵Eser üzerine yüksek lisans çalışması yapılmıştır. bk.Halil İbrahim Ertürk, İlm-i Tıbb, (Dil İncelemesi-Metin-Dizin-Tıpkı Basım), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 2012.

⁶Eser üzerine doktora çalışması yapılmıştır. bk.Şaziye Dinçer Bahadır ,Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye , (İnceleme-Metin-Dizin),Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2016.2019 yılında Türkiye Yazam Eserler Kurumu tarafından kitap olarak yayınlanmıştır. Şaziye Dinçer Bahadır, Netîcetü'l-Fikriyye (Çocuk Sağlığı ve Gelişimi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019.

Türk dili metinlerle takip edilebilen en eski dönemi itibariyle fiiller için güçlü bir duruş sergilemiştir. Türkçenin tarihi seyrinde, yabancı unsurlu kelimeler Türkçe ekler kullanılarak fiilleştirilmiştir. Bu sebeplerle Türkçe'nin sözcük türleri arasında fiil bakımından çok zengin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle fiiller geniş anlam imkânlarıyla, zaman ve eylem çeşitleriyle dile son derece zengin ifade imkânı vermektedir. Bunlardan “birleştirme” yöntemiyle ortaya çıkan birleşik fiiller Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılmış tıp metinlerinde de yapı, anlam ve sayı itibariyle farklı şekillerde kullanılmıştır. Bundan dolayıdır ki metinlerde geçen birleşik fiilleri yapı olarak inceleyip kullanım sıklığını ortaya koymakla söz varlığımıza katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

2. Birleşik Fiillerin Tanım ve Tasnifi

Bu zamana kadar yapılmış olan incelemelerde araştırmacılar tarafından yapılan birleşik fiil tanımlamalarında ve tasniflemelerinde bazı farklılıklar görülmektedir. Bu çalışmada araştırmacıların tanım ve tasniflerindeki farklılıklardan kısaca bahsedildikten sonra ismi geçen eserlerde tespit edilen; isim+ asıl yardımcı fiille oluşmuş birleşik fiiller ve tasviri fiillerle oluşan birleşik fiiller incelenmiştir.

Birleşik fiil, isim soylu bir kelime ve yardımcı bir fiilin birleşmesiyle veya sıfat-fiil veya zarf-fiil eklerinin birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasıyla oluşan fiil türü. (Korkmaz 2003: 46) Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğu. (Karahan 2009: 73) bir yardımcı fiil ile bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu (Ergin 1994:388) şeklinde tanımlanmaktadır.

Zeynep Korkmaz'ın sınıflandırmasında birleşik fiiller anlam ve yapı özelliklerine göre dört grup şeklindedir.

1. İsim ve yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller,
2. Sıfat-fiil ve yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller
3. Zarf-fii ve fiil ile kurulan birleşik fiiller (tasvir filleri)
4. Anlam kaymasına uğrayan ve deyimleşen birleşik fiiller (Korkmaz 2003: 791-857).

Leyla Karahan'ın sınıflandırmasında birleşik fiiller bir hareketi karşılaması ve bir hareketi tasvir etmesi olarak iki grup şeklindedir.

1. Bir hareketi karşılayan birleşik fiiller

a-Ana yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller: Teşekkür et-, arkadaş ol-, karar kıl-, hasta ol- vb.

b-Diğer fiillerle kurulan birleşik fiiller: yol al-, şehit düş-, el al- vb.

2. Bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller: bakabil-, yapıver-, yapıp dur- vb. (Karahan, 2009: 73-79).

Muharrem Ergin'in sınıflandırmasında birleşik fiiller yardımcı fiilin isimle veya fiille kullanılmasına göre iki grup şeklindedir.

1- İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller: reddet-, gitmiş ol-, var eyle- vb.

2-Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller: olagel-, gezip dur-, yakalayiver- vb. (Ergin, 2009: 386-389).

Talat Tekin'in sınıflandırmasında birleşik fiiller;

1- Bir isim veya sıfat ile *bol-*, *kıl-*, *kış-* yardımcı fiillerden oluşan birleşik fiiller

2- Bir eylem zarfı ile onu izleyen tasviri fiillerden oluşan birleşik fiiller olmak üzere ikiye ayrılır (Tekin, 2000: 99).

Ercilasun'un sınıflandırmasında birleşik fiiller;

1- Bir tarafı isim bir tarafı fiil olan birleşik fiiller (isim+yardımcı fiil)

2- İki tarafı da fiil olan birleşik fiiller (fiil + fiil) olmak üzere ikiye ayrılır (Ercilasun, 1984: 45-51).

3. Klasik dönem tıp metinlerinde incelememize konu olan yapıların sınıflandırılması

3.1. Asıl Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bir isim veya sıfat ile *et-*, *eyle-*, *yap-*, *kıl-*, *ol-* ve *bulun-* yardımcı fiillerinin birleştirilmesi neticesinde oluşmaktadır. Buradaki yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir. Bundan dolayı, asıl manaisim üzerindedir. Yardımcı fiil yalnızca “*etmek*”, “*yapmak*”, “*kılmak*” ve “*olmak*” anlamları katarak fiilleşmesini sağlayan ve çekim eklerini alan bir görev yüklenmiştir (Korkmaz 2003: 792-800).

3.1.1.Et- fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

İnceleme yapılan eserlerde *ét-/éd-/et-/id-* yardımcı fiilleri ile kurulmuş birleşik fiillerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu kullanımların büyük çoğunluğunu yabancı kökenli kelimelerle kurulan birleşik fiiller oluşturmaktadır.

döke her gün *şabāh éde* el-faşlü tis 'tokuzuncu faşıl'da (KT8b/08)

evvel ol arayı *hacāmat édele*kanın çekeler ammā şu geçmesinden (KT50b/11)

nabız ve karüre *beyān éderel*-maķāletü'l-hāmissahīh kişilerün tedbirin (KT1b/13)

gece üç findukķadarın yeye [selesü'l-bevli *kaṭ' éder* ammā] ekşi ta'āmlardan şakına (KT27a/13)

veķanasa ammā 'ilac ekşi narķabı mazu sumak şeb [berāber *sahķ édüp* iki edviye miķdārı şarup (KT14b/05)

yoğurasın *hablar édesin* gölgede kurudasın [ammā] şerbeti(KT 35a/06)

[cümlesin *hılt édüp* ol emcek üzerine] dürteler [ve] üzerine çügündür yaprağın koyalar şaralar eger (KT46a/12)

eski panbuķkoyasın bağlayasın tā *cehd édesin* kim ol (KT47b/03)

ola ğāyet mücerredür eflātun *terķib édüpdür*faşıl bir yaķu (KT92a/12)

hāzm etmeye meselā uşaçuk oğlancuķlara veyā hāmile 'avratlar (KT92b/01)

şuyı ile karışdırub *mażmaża etseler* ve şarılık marāzına ğāyet nāfi'dir(GMTM 76a/07)

ider yübüsetinden ve ağırlığından ötüri *ķabül etmez* illā (GMTM 31a/19)

olmasını *murād etseñ* ol şeyiñ üzerine sirke ķorsın yāhūd (GMTM 26b/11)

ve dereceleri *isti'māl etmek* māddeniñ taħammülüne göre (GMTM 25a/11)

altını búde ile eritseler *vetedbîr etseler* yineşüret-i (GMTM 11a/08)

toğmasından ve çulunmasından ve daķı *hareket idüb* dönme (GMTM 09b/10)

ruķübeti kalub rubblarda155 olduğı gibi faşıl156 bu faşıl bir şey' i *hıfz idüb* (GMTM 33a/13)

havanda*sahķ idüb* kendi ķadar ekmek içiyle koyasın şoñra (GMTM 86b/02)

*taşıl étüđü*mişāilde bu za'ifü'l-abd daķı her bir üstāda rast (LGM 1b/4)

lārende derviş siyāhīhayr du'ādan *ferāmüş etmeyele*harf-i elif (LGM 1b/16)

deviyy-i dāgā kulağ *vag vag étmek* (LGM 58a/22)

‘ayye baş çegzinmek ‘innīn puluc altı *hareket étmez*‘anā zahmetlü ‘usrü’l-hareket (LGM 60b/13)

geşten-i zehr ağı *def étmek* külām cerahāt ve hastalık kilyetü’l-veca‘ (LGM 61a/20)

ve *ihtimā édüp* nāfi‘ ğıdālardan ictināb bedeni (İLT7b/05)

suları bi gürmek ve *taqtır étmek* ıslāh *édüp* (İLT 19a/04)

ekl ve gürb ve nevm isti‘māline *sebeb étdügi* gibi (İLT 23a/05)

tebrīd édüp istiskā *ihdāş eder*. Ziyāde (İLT29a/08)

olandur, ervāhı *tahlil étdükləri* ecilden ziyāde zararlılardır. Pes bu sebebden harekāt-ı bedeniye (İLT 31a/04)

ve lisānı *tlāk édüp* ağız rāyihiasın güzel eder (İLT32a/08)

ta‘āma ziyāde tamā‘ından çok *tenāvül édüp* sonra *kay’ eder* (İLT 37b/11)

ruḫbetli şey’i *cezb etmesi* oldığı için olur ki zīrā (NFTVB 65b/15)

iṭā‘at ve inkıyādetmemiş olur pes imdi vehhāb-ı zū’l-minen her ne i‘ṭā (NFTVB 71b/08)

tenbīh etmegıtecvīz eylediler ve ke-zālik mevlūd tođduğı sā‘at (NFTVB 74b/07)

tahrīr etmişlerdir ve ke-zālik ‘alīlīn başı ve beli ağıryup ve burnı (NFTVB 134a/13)

ba‘zı a‘zāda *zuhūr idüp* ve ba‘zısında etmediğı dağı (NFTVB 134b/2)

3.1.2. *Eyle-* fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

şāfi eyler arğun arğun ovmağ uyku getirür gövdeyi *rāhat eyler* (KT 3a/19)

‘aql *perākende eyleme* gerekse söyler evvel emirde kifal tamarından (KT 6a/13)

her birinden beşer dirhem ğāyetde *sahķeyleyeler* ba‘dehu iki dirhem afyunı sirkeyle (KT 5a/06)

‘arız olan ‘illetleri beyān edelüm eş-şāflü’l- ulā (derkenar) ḥabbü’s-su‘āl ḥekīm İshāķḥazretleri buyurmuşdur afyun aķ günlük buyan balı zamğ-ı ‘Arabī bu hameleyi muhkem *sahķ eyleyüphab eyleyeler* bir miķdār nişāstacuk dağı katalar suçugazla bu cümle eczāyı yoğuralar ve yāhūd gül-ābıla yoğuralar öksürügi olan kimesne isti‘māl ede ğāyet ḫübdur (KT15b/13)

eyleyüp üstine içe [ve] kendüyi çalkaya istifrag ede (KT 18a/07)

şu zerdālū şuyıla ezeler şeker katarlar şabāh içe *icābet eyleye* ammā şarābü'l-uşūl ve sirkengübīn-i buzūrī daḥı müfiddür (KT 23a/02)

dögeler bel[ki] *şāf* daḥı [*eylesele*] müfiddür el-faşlü's-sānī ikinci (KT 24a/12)

bilgil kim [kaçan] 'avrat *oġlan eylemese* sebebi zehdānda burüdet (KT 30a/10)

ķosa ol şu ile *ġusl eyleseyazuk*larından ķurtula şöyle kim ķum şuda (KT 128b/08)

ol toz siñdüresin andan *pāre pāre eyleyesin* hācet vaķtinde çıḥarasın (KT 94a/09)

taḥlīl eyledikce ol marazda ibtidā ķavī müşhil içmeye belki ibtidā muġlāb (GMTM 53b/02)

olunduķda 'ameli bir ısıcaķ şey ile *taḥrīk eyleyemeşelā* yağlı tavuķ (GMTM 61a/11)

sākin ider ve şişleri *taḥlīl eyler* miķdār-ı şerbetisi sūlūs dirhemden sūlūsān (GMTM 66b/19)

nār-ı şedīd eyleye ḥattā altun taş' id ola şoñra bu muşā' adı (GMTM 80b/15)

tedbire muḥtācdır ki cinsini *latīf eyleye ve gevşek eyleye* ve a' sāya te'ġa

llübüni izāle(GMTM 78a/12)

üzerineķorsun ve altına ateş yakarsın ve *ḥazer eyle* ki ol (GMTM)

ebediyyeye tavşil ve şekāvet-i sermediyyeden *taḥlīs eyledi* (İLT 2a/01)

açlıġa *şabr eylemek* yaramazdur, aḥlāt-ı redī'enüñ mi'deye (İLT 6b/05)

olan mizāc-ı 'arāzisine muvāfiķ olan ġıdāyı *isti'māl eyleye*. Bu ecilden ḥükemā demişlerdür ki "vaķt-i şıḥḥatde (İLT 8b/08-09)

birinç aşı yemege *müdāvemēt eylese* şaḥīhü'l-mizāc ve tavīlü'l-'ömr (İLT10b/03)

bişürseler ümīddür ki aşlā *zarar eylemeye* (İLT15b/03)

Ḥānuhu ķalīli ve keşirini *ḥarām eyledi* ki andan re'sen imtinā' āfāt-ı mezkūreye bā' iş olan keşirden (İLT 22a/06)

nazar eyle deyü me'mūr olduķda ol melek levḥ-i maḥfūza (NFTVB14a/20)

bereketsiz mi deyü *su 'āl eylese*olmaz daḥı şüretde lābereket 'indī (NFTVB4a/8)

üç def' a emzirmek ile *iktifā eylemek* tıfla enfa' oldıġı (NFTVB83a/8)

fıķarāt kemiklerine āfet *işābet eyleye* ol ešnāda lāyık (NFTVB108a/11)

beyān eylemişdir risāle-i mezkūr taḥrīr ider ki şıbyān ve (NFTVB117b/7)

3.1.3. *Ol-* fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

[andan] koyalar kim gerü kırya sonra dögeler gubâr *bigi ola* altun (KT12a/01)
ağrur [ve] sancur gece ve gündüz rāhatlık vèrmez [kaçan bu maraz *vākī' ola*]
(KT31a/11)

kılıcdan *şakk olup* tamar kesilürse hunbend ekesin [ve] eski (KT43b/01)

rufidan yumurta ya yağlu birinc şorbāsı ola [ğalızta'am yemeye] ammā
(KT40b/03)

gözünü ısıcaşuyıla çalkaya ammā ilāc olmazsa *müzmin olur* (KT10b/01)

gövdesi od gibi yanar ammā evvel [*ārız olduğ*hâlde] kan alalar [ammā] çok
akıtmayalar (KT38a/10)

ola şerbet dört *direm [ola]* ammā ma'cün-ı kimün mi'de'i kuvvetlendirür
(KT65a/11)

ovalar ki *mülemma' olup* merhem gibi ola şaklayalar ve katı gerek ola dürteler
(KT98b/07)

dêrler naşurlar yāhūd lumi (?) *ziyāde olmışa* yāhūd (KT119a/08)

Gayetül'î Munteha Fi Tedbiri'l Merza isimli eserde *ol-* yardımcı fiiliyle kurulmuş
çok fazla örnek vardır.

berāber o.-a (28a/19), *cem' o.-a*, *cem' o.-an* (37b/06), *büyük o.-a*(44b/06), *istī māl o.-*
unsa, *kāfī o.-a*(68b/17, *hādīs o.-an*(82b/09), *sākin o.-a*, *hicāb o.-an* (93b/12),^c *ālīm o.-*
a 56b/19, *altun o.- a* 78a/02, *'ārif o.- a* 55a/19, *berāber o.- a* 28a/19, *çıkılmış o.-*
a 63b/05 *çok o.- a* 84a/05, *kāfī o.- a* 68b/17, *kāfūr o.- a* 92a/03, *pek o.- a*
24a/11, *peydā itmiş o.- a* 05a/18, *semmiyyet o.- a* 53a/13, *şırçadan o.- a*
17b/10, *şu'ūd itmez o.- a* 67b/07, *tablī o.- a* 39b/04, *taş'īd o.- a* 80b/15, *gevşek*
o.- an 11a/15, *güzel o.- an* 20b/01, *insān-ı kāmīl o.- an* 19b/11, *müşkil o.- an*
48a/01, 48a/11, *dikenlü o.- anlar* 20b/12, *küçük küçük o.- anlar* 83b/17, *renko.-*
anlar 20b/02, *muhtelif o.- dı* 06b/13, 09a/08 *münāsib o.- dı* 13b/19, *mümkün*
o.- duğca 78a/08, *çiçekleri o.- maya* 86a/19, *fenā o.- maya* 75b/05, *hall o.- maya*
59b/10, *kesmek o.- maz* 50a/17, *üzre o.- mazsa* 56a/15, *māhir o.- sa* 24b/09,
nice olursa o.- sun 18b/08, *münfa' il o.- ub* 05a/10, *ma'lüm o.- ur* 53a/15.

hāşıl olan ma'cün isfiyūs bezr-i katünā bağa yaprağı tohımı amārīkūn berrī iri
(LGM 4b/18)

ve kökinden şarāb koğusu *peydā' olur* anüşir meselā ütürün meselā aşşab (LGM
7a/12)

temregü eşkühe inçkırık el-kelem *hasta olmuş* el-istihâm delü (LGM 55b/15)

meşelâ evrâm beşür öldürücü veremler âşüfte *delü olmuş* abisten-i zenân (LGM 55b/17)

kırdı tutmak ve *kaşkati olmak* ketâk yürek ağrısı gül-i firâr-ı çeşm (LGM 61b/2)

nesnelerden *hâlis ola*; şıhhat-i mevcûde-ihâfız olup (İLT 4b/07)

hâşıl olıcağ ğıdâ isti'mâlinde *te'hir olunmaya* (İLT 6b/04)

kılllet isti'mâl-ıla olHurûṭ ve kavânine *'âlim olup* (İLT 21a/06)

hılt-ı şâli ḥ îve ruṭubât-ı 'az î ziyeyi, *cevher-iḥayât olan* ervâhı bile çıkarmadan hâlîde güldür. Peshareket ki (İLT 22b/05)

mânî 'ola gündüzün öyleye qarîb uyumak gerekdür. Gündüzün (İLT 26b/11)

içilüp ziyâde *kağz vâkî' olursa* gül-i mükerrer (İLT 28a/03)

Neticetü'l-Fikriyye fî TedbîriVelâdeti'l-Bikriyye isimli eserde *ol-* yardımcı fiiliyle kurulmuş çok fazla örnek vardır.

'abeş o.-mağ 27a/17, 'âdet o.-an 103a/14, 'âdet o.-dığı 76b/9, 76b/15, 'ale's-seviyye o.-lup 72b/16, 'ârîz o.-duğda 45b/5, 115b/7, bedîdâr o.-mağ 7b/12, böyle o.-dıysal39a/17 ,böyle o.-ıcağ 125a/8, ğâlîbe o.-up 11a/20, 29b/21 ğâlîbeo.-ursa 11b/2, imâ' o.-unursa 5b/12, cism-i dil ü cāna o.-ur 95a/8, fâ'idesi o.-mayup 31b/11, fâ'il o.-madı 117a/7, ḥâdişe o.-an 6b/3, ḥafî o.-mağın 124b/22, helāk o.-a 41b/7, ḥurûc itmek o.-up 125b/14, ḳadem-nihâde o.-up 68a/8, ḳâdiro.-amayup 42a/22, lâzım o.-ur 4a/5, 36a/16, 65a/15, 68a/12, maḳrû' o.-mağla 44b/1, maḳşûd o.-an 34b/3, melḥûz o.-ursa 48a/15, menfa'atı o.-up 123b/21 menḳûl o.-dığı 25b/23, mevsûm o.-a 74a/22, mu'allâğ o.-up 60b/4, muḥtâc o.-an 104a/7 muḥtâc o.-dığı 133a/3, munfaşıla o.-dığı 29a/4, 29a/7, munḳalib o.-ur 124b/6, şâliḥ o.-mayup 45a/15, muttaşıl o.-dığı 102a/14, muttaşıl o.-dığı 116b/1, mü'ennes o.-masına 30b/9, müntaḳil o.-ur 110a/17, mütebeddil o.-maz 132b/21, müteveccih o.-masa 121a/1, rehāvî o.-mağ 99b/23, şâhib-i server o.-an 101a/4, sezâ o.-mağ 72b/14 , te'kid o.-ur 55a/8, vâḳıf o.-duğları 6a/2, vâşıl o.-ursa 12b/5, 38a/22, zâ'il o.-mağla 69b/4.

3.1.4. *Kıl-* fiiliyle kurulmuş birleşik fiiller

kılar ammā [eger ‘avratlarıñ] hayz kanı durmasa *nazar kılmak* gerek eger (KT 30b/08)

[*hāzır kılduğın* otları içine katup oñat geregi gibi karışduralar hılt ola andan bir tarafa koyalar tura vaqt-i hācetde çığıt olan kimesne birez] arpa kaynadalar şuyıla yüzün yuya gece bundan dürteler (KT 41a/04)

fehmi tüz eyler ammā keklük eti ıssıdur cimā‘ şehvetin [*ziyāde kıılır* ve] erlik (KT 54b/13)

ğaraž tağyir idüb şan‘ at-ı tıbb *aķsāmından kııldı* ispāigorya (GMTM 04a/15)

vasať ‘ālemde bir *rabb kııldı* müdebber bir hayāt ve cemī‘-i şüretleri ve şekilleri (GMTM 06a/02)

ve dađı ihsān eyledi *muťalı‘ kııldı* cümle devālarıñ hūşşaları üzerine (GMTM 50a/0)

ķaleme getirüb *tahrır kııldum* ve tıbbā mensüb nice kitāb ve risāle görüb yazmağımı (LGM 1b/09)

tođduđıñinde şu‘ā‘ı toķunup hevāsını *laťif ve şāfī kııla* (İLT 5a/04)

libbeni kıılıp kuşürımı dağı hayvanāta ğıdā kıılmışdur (İLT 10a/01)

bedeni semüz ve *ķavī kıılır*,huşuşā süd ile bişürile (İLT 17b/03)

muķtezākıılmışdur. Meşelā açlık ve şusuzlık ve yorğunluğu (İLT 23a/04)

riyāzāt ve hareket etmesine *muħarrık ve dā‘ī kııldı* (İLT 23a/07)

ķavā‘ id-i sevābi‘ iyyeye *rabť u zabt kıılıp* zirā aşhāb-ı (NFTVB 17b/06)

ve mümtelī olmađla *munzađıť ve müzdaħim kıılır* yāħud bevāsirin (NFTVB 54b/09)

esmā-i celile ile *müsem mā kıılmağdır* ki meşelen ricāde ‘Abdu’llāh (NFTVB 73b/08)

ħāke *maħsüb kıılmışlardır* nevā maķāmātdan nevāyı dağı (NFTVB 99a/05)

dağı kevākib-i seb‘ a-i seyyāreden her birlerine *maħşuş kıılıp* (NFTVB 99a/12)

mübtelā olanları mesmüm olan *ħikmet kıılmağla* faşddan (NFTVB 136a/01)

3.2. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Fiil Olan Birleşik Fiiller

İki fiilin birleşmesiyle oluşmuştur. Bu fiillerde zarf-fiil kuruluşunda olan birinci fiile esas fiilin anlamını tasvir eden ve ona yeni bir anlam özelliği katan yardımcı fiil eklenir. Bu tarz birleşik fiillerde tasvirî yardımcı fiil olarak kullanılan *bil-*, *ver-*, *dur-*, *yaz-*, *gel-*, *gör-*, *kal-* fiilleri ile karşılanır (Korkmaz, 2009:150). Bunlar fiil hâlindeki fiilin anlattığı oluş ve kılışın oluşmasını tasvir ederler ve tasvir fiilleri adını alırlar (Banguoğlu, 1986: 488). İki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşan birleşiklerdir. Bu birleşikler içindeki birinci fiil, bir -A, -I/-U veya -Ip/-Up zarf-fiil yapısında bulunur ve asıl anlam bu fiilde yer alır. İkinci fiil ise, aslında bir esas fiil olmasına rağmen, zamanla sözlük anlamından farklı bir anlam kazanmış ve esas fiile bazı anlamsal iyileştirmeler ekleyen yardımcı fiil haline gelmiştir. Birbirleriyle anlamca yakın olan ve tek bir oluş ve kılışı gösteren bu bileşiklerde yardımcı fiilin görevi, esas fiildeki oluş ve kılışın tarzını, biçiminitasvir etmeye çalışmaktır. Dolayısıyla bu tür bileşiklere tasvir fiilleri denilmesinin nedeni de budur (Korkmaz, 2003: 811).

Tasvir fiilleri *yeterlik*, *tezlik*, *yaklaşma* ve *süreklilik* olmak üzere dört gruba ayrılır. (Banguoğlu, 1986: 488; Karahan, 1991: 33). Bazı kaynaklara baktığımızda tasvir fiilleri *yeterlilik*, *tezlik*, *süreklilik*, *yaklaşma* ve *uzaklaşma* fiilleri olmak üzere beş grupta incelenmektedir (Korkmaz, 2003: 811-812; Demir, 2004: 103-116).

Bu çalışmada tasvir fiiller; yeterlilik, tezlik, yaklaşma ve sürerlilik olmak üzere dört şekilde incelenecektir.

3.2.1. Yeterlik fiilleri

bil-, yardımcı fiilin esas bir fiilin -(y)A zarf-fiil biçimi ile birleşmesiyle oluşur. bakabil-, yapabil-, okuyabil-, çıkabil-, sevebil-, oturabil-, gelebil-, sıyrılabıl-, geçmeyebil-, istemeyebil-, yazmayabil- (Korkmaz, 2009: 151).

olurememez 'ilâc kel[em] tohmı nişâsta şabâşîr (KT14a/10)

ve ısıtması olur ol yanına *yatamaz* ol sağ elinüñ (KT16b/03)

'alâmeti başını *kılduramaz* sağına şolına dönemez 'ilâcı (KT47b/11)

düşer elini ve başına *iledemez* omuzuñ yeri kıovuğ olur (KT 48a/12)

berk duta [ol kıan alınur bir pâre keçe kıoya ve bir kışı bâzûsından berk tuta deprenmeye ve bir tergü bırağa iki ucın bağlayalar dağı kendü ayağın içine kıoya bileğin berk tütalar kıaldurarak ayağıyla kıañıra yérine vara ammâ bilek çıkısa 'alâmeti barmakların yukarı *kıalduramaz* 'ilâc ılıcakısuyla yuyalar dağı muhkem çekeler çıtlaya yérine vara eger yérine varmazsa bırağa taşı bileğine bağlayalar ve bir kışı dirseginden

berk tuta] taşı ahsuzdan koyuvère [ve] eliyle silkivère [tamām yèrine] vara (KT 49a/05)

ammā yan başı çıksa ammā [‘alāmeti] ayağını *bükemez*şızlar [ağrur ammā ayak eti andan ziyāde şızılar] akşar [‘ilāc] ol (KT 49a/06)

Kānūnçe- Fi’t-Tıb isimli eserde yeterlilik fiilinin esas fiilin -(y)I ve -(y)U zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilinin getirilmesi şeklinde iki örneğe rastlanmıştır.

ammā diz çıksa ammā [‘alāmeti] ayağı *egemez* ve *devşürümezzirā* kim dizüñ (KT 49a/12)

kurtulmaz yaramaz irencdür el-faşlü’ttāsi’ 88 altıncı faşılta (KT7b/04)

inkār itdi ve illā *inkār idemezdi* lākin ma’deniyyātüñ fi’li (GMTM 05a/12)

ve bu marāzlara ‘*ilāc idemediler*ammā şol kimesne ki cevher-i hāmisi(GMTM 15b/03)

şabr idemezse ne kadar şü içdüğini bilüb kārüreye bakıldıkdā ol şü (GMTM 17b/17)

marāzüñ aşlını ve tohumunu *kaç’ idemez* belki ol marāzüñ a‘rāzını teskin ider (GMTM 49b/12)

lisānından ‘Arabiyyeye *terceme idemediler*biz terceme itdik kim ‘ibādu’llāha nef’i (GMTM 52b/18)

fuzül ile bile *gidemez* ol fuzül ise ğıdāya şālih degildir (GMTM 15a/07)

siz andan zerre miqdārı *bulamazsın* eger saña anıñ ateşinden (GMTM 79a/07)

marāz ‘ārız olur zelkü’l-em‘ā’ didikleri oldur ki bağırsağlar ğıdāyı *tutamaz* olurlar ve zelkü’l-mi‘de mi‘de ğıdāyı *tutamaz* olur bu ishālleri def‘ için (GMTM 85a/09-10)

Gayetül’l Münteha Fi Tedbiri’l Merza isimli eserde yeterlilik fiilinin olumlu şekilde tek bir cümlede kullanıldığı görülmüştür.

ve ne fulunyā-yi fārisi dağı yetişür ve ne bunlarıñğayı bir terkib-i *mu‘ādil olabilür*olmaz bu devā cümle ağırları ki gerek issi olsun ve gerek (GMTM 73a/17-18)

İlm-i Tıp isimli eserde yeterlilik fiiline sadece tek bir örnekte rastlanmıştır.

ziyāde ataş vākī’ olup *şabr olunamaz-ısa* limon şarābı (İLT 29a/09)

Netîcetü’l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti’l-Bikriyye isimli eserde yeterlilik fiilinin olumsuzu ile kurulmuş çok fazla örnek vardır.

idüp *mu‘ammer olamaz* ammā eger toközuncı aya bākī qalursa ol (NFTVB 17a/18)

idrāk idemeyüp eṭibbā-yı mücerribīniñ faqat bildikleri (NFTVB 24b/20)

cenīniñ a‘ zāsı tamām ṭabī‘ isine *mūsā‘ id olamayup* (NFTVB 31b/18)

ḥāmil olmazdan muqaddem kemā-hüve ḥaqquhu ḥayzını *icrā idemeyüp* (NFTVB 37a/06)

kemāle ve itmāma *iṣāl idemeyüp* bilā-nazc ve bilā-kemālin sıqtı (NFTVB 42b/04)

ḥāta idemeyeceği ḥaṭar-ı emr-i muqarrerdir ki zīrā raḥimde yük (NFTVB 42b/09)

imsāke *ḳādir olamadığından* ısqāta bādī olur ve ke-zālik (NFTVB 42b/20)

ve *taḥammül idemezler* pes o taqdirce anlara ‘ ilac itmek (NFTVB 47b/09)

bi-sühületih *derīde olamağla* bu daḥı ‘ usret-i vilādet iḥdās (NFTVB 54a/04)

olmağla taḥlīli *mümkün olamayup* ‘ aḳıbet münfecir (NFTVB 79b/06)

fi‘l-i ṭabī‘ ata ‘ işyān itmekle lebene *iḥāle idemediginden* (NFTVB 80b/14)

evvelkiden ziyādece zāhir olup yine murād üzre *olamadığından* (NFTVB 89a/10)

ḥalef tedāriki *ḳaydında olamayup* ancak bundan aḳdem (NFTVB 103a/20)

et kısmını *ḥazm idemeyüp* imtilāya mübtelā itmekle emrāz-ı (NFTVB 107a/13)

taḥammülleri olamağla bi-‘ ināyeti’llāhi te‘ālā ol mişillü a‘ rāzlardan maşūn (NFTVB 115a/09)

ifnā ve izāle idemediginden nāşī cā-be-cā vebā ortalıqda zāhir (NFTVB 124a/14)

dīdān anı ifnāya *ḳādir olamayup* bedende vāḳi‘ olan dīdāniñ (NFTVB 124a/16)

ile *ifnā idediklerinden* bi’zżarüre marāz ‘ arız olur (NFTVB 124a/18)

ruṭubāt-ı fazliyyeyi yalnız *tafşil ve tefriḳ ve temyīz idemedig* (NFTVB 132b/15)

Neticetü’l-Fikriyye fi Tedbiri Velādeti’l-Bikriyye isimli eserde yeterlilik fiilinin esas fiilin -(y)U zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilinin getirilmesi şeklinde tek bir örneğe rastlanmıştır.

olundığı gibi ba‘z mevāni‘den nāşī *tevellüd idümeyp* de sekizinci (NFTVB 17a/11)

Ayrıca aynı eserde yeterlilik fiilinin olumlu şekilde iki cümlede kullanıldığı görülmüştür.

bu vechle *numūdār olabilür* ki haţar-ı mezbūr baʿzan hāmilde olup (NFTVB 56a/18)

āzürde olursa eţibbā olanlar ol mişillü mizāca ne vechle *müdāvī idebilür* ve itmek dağı ne gūne cesāret olunur gerçi (NFTVB 97b/13-14)

3.2.2. Tezlik Fiilleri

ver- yardımcı fiili ile-(y)l 1-(y)U zarf-fiil eki almış bir esas fiilin, birleşmesiyle oluşmuş fiillerdir.okuyiver-, seviver-, damlayiver-, yapiver-, kaziver-, söyleyiver-, sıkıyiver-, taşıyiver- vb.(Korkmaz, 2009: 152)

[bir kez] *kaşkıvêreler* eger birkaç gün üzerine geçdiyse hammâma ilete (KT 48b/03)

berk duta [ol kan alınur bir pâre keçe kıoya ve bir kişî bázûsından berk tuta deprenmeye ve bir tergü bırağa iki ucın bağlayalar dağı kendü ayağın içine kıoya bilegin berk tütalar kaldırarak ayağıyla kañıra yerine vara ammâ bilek çıkısa 'alâmeti barmakların yukarı kaldıramaz 'ilâc ılıcaşuyula yuyalar dağı muhkem çekeler çıtlaya yerine vara eger yerine varmazsa bırağa taşı bilegine bağlayalar ve bir kişî dirseginden berk tuta] taşı añsuzdan *kıoyuvêre* [ve] eliyle *silkivêre* [tamâm yerine] vara (KT 49a/05)

[vâki'] olursa bêlinden [bir kişî berk] duta [bu öñinden baldurın tuta] oñatlıcağıla yukarı *kaldurivêre* yâhüd (KT 49a/10)

vardır ki kıurısa yaşı kıurusına şarılub *kıoyuvirmez* leblâb (GMTM 12b/10)

4. Sonuç

Kanunçe Fi't-Tıbb, Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye, Risâle-i Tıbb isimli eserler üzerine yapılan incelemelerde:

1- Birleşik yapılı fiillerin çoğunlukla isim soylu kelimelere yardımcı eylemlerin *ét-/éd-/et-/ed-* (*id-it-(>et-)*), *eyle*, *ol-* ve *kıl-*) getirilmesiyle oluştuğı görülmüş ve bunlardan *ét-/éd-/et-/ed-* /*ol-* yardımcı eylemlerinin diğêrlerine oranla daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir

2- *eyle-* yardımcı fiili Türkiye Türkçesinde sayılı birkaç örnekte kalmıştır (Korkmaz, 2014, s. 199) Bu çalışmaya konu olan eserlerden *Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ*'da *eyle-* yardımcı fiili hiç kullanılmamıştır.

Tablo 1: İsim +yardımcı eylemle kurulan birleşik fiiller

İşlevi	<i>KT</i>	<i>GMTM</i>	<i>LGM</i>	<i>İLT</i>	NFTVB
<i>ét-/éd- /et-/ed- (id-it- >et-</i>	760	1328	101	262	1437

İşlevi	<i>KT</i>	<i>GMTM</i>	<i>LGM</i>	<i>İLT</i>	NFTVB
<i>eyle-</i>	140	46	-	18	478

İşlevi	<i>KT</i>	<i>GMTM</i>	<i>LGM</i>	<i>İLT</i>	NFTVB
<i>ol-</i>	850	2150	300	349	2920

3-Bir tarafı zarf-fiille bir tarafı fiil olan birleşik fiiller-*Tasvir fiil-* olarak isimlendirilen yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil yapıları incelendiğinde sayılarının isim+ asıl yardımcı fiille kurulan birleşik fiillere göre çok az olduğu tespit edilmiştir.

4- *-A, -E bil-* tasvir fiilinin çok az örnekte olumlu hâlinin kullanıldığı görülmüştür. Yeterlilik tasvir fiili daha çok olumsuz anlamda kullanılmıştır.

5- *-A, -E bil-* tasvir fiilinin, fiil çekimine girerek kullanıldığı gibi fiil çekimine girmeden fiilimsi ekleriyle genişletilerek de kullanıldığı tespit edilmiştir.

6- *-I/-U* zarf-fiil eki almış bir esas fiilin *ver-* yardımcı fiiliyle oluşturduğu tezlilik fiillerinde bir örnekte *ver-* yardımcı fiili *vir-* şeklindedir.

7- Sürelilik ve yaklaşma tasvir fiilleriyle ilgili bir örneğe rastlanmamıştır.

Kısaltmalar

Bk. Bakınız

Kanunçe Fi`-t-Tıbb *KT*

Gayetül`l Münteha Fi Tedbiri`l Merza *GMTM*

Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ *LGM*

İlm-i Tıbb *İLT*

Netîcetü`l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti`l-Bikriyye *NFTVB*

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazarın çalışmaya olan katkısı % 100`dür.

Destek Beyanı

“Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi“ adlı çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Yapılan bu çalışma bireysel ve kurumsal herhangi bir çıkar çatışmasına neden olmamıştır.

Kaynakça

- Arı, N. (2022). Kanunçe Fi't-Tıbb, (Giriş-İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Dizin), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayat, A. H. (2016). *Tıp Tarihi*, İstanbul: Üçer Yayıncılık.
- Dinar, T. (2013). *Gayetül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, (İnceleme-Metin-Dizin)* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Dinçer Bahadır, Ş. (2016). Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbiri Velâdeti'l-Bikriyye, (İnceleme-Metin-Dizin),YayınlanmamışDoktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercilasun, A. B. (1984).*Kutadgu Bilig Grameri*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ergin, M. (1994). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ertürk, İ. (2012). İlm-i Tıbb, (Dil İncelemesi-Metin-Dizin-Tıpkı Basım), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, L. (2009). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Murad, S. (2009). Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ Derviş Siyâhî Lârendevî (Giriş-inceleme-Metin-Dizinler), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, T. (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Sanat Kitabevi.

Extended Summary

As the works copyrighted in different fields are examined, the richness of the language they belong to is also revealed. In addition to revealing the richness of the language of these works, they also provide the transfer of information to the next generations about the relevant subject of the period in which they were written.

Medicine is a branch of science that has always been in the field of interest of humanity from past to present. Starting from the pre-Islamic Uyghurs, the Turks created countless works in the field of medicine, both through translation and copyright, during the Seljuks, Anatolian Seljuks, Principalities, Ottomans and the Republic period. Classical medical works written from the 15th to the 19th centuries; It is important in terms of determining the vocabulary of Turkish and revealing its richness.

Turkish medical books have been written in a plain language as much as possible for the sole purpose of teaching and being useful, without any pretentiousness and artistic concerns. 13th while there were problems in the writing of copyrighted and translated works in the first quarter of the century, it gained importance especially in Aydın, Candar, Germiyan, Menteşe and Osmanogulları during the Principalities period and many works were translated into Turkish. (Bayat 2016: 281).

14th since the middle of the century, with few exceptions, almost all medical books have been written in an easily understandable Turkish or important Arabic works have been translated into Turkish, and medical terminology has begun to be used in Arabic, Persian and sometimes in Turkish as well as Greek. (Bayat 2016: 281). This issue will also be important in terms of showing the usage area of Turkish medical terms. It is of great importance for Turkish that medical terms in other languages have Turkish equivalents.

Kanunçe Fi't-Tıbb, Konserül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye, which are the subjects of this study, are some of his medical works were written in the classical period.

Based on these points, Kanunçe Fi't-Tıbb, Fikirül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetü'l-Fikriyye fi Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye, written in the field of medicine in the classical period. The works named , were examined and the compound verbs that were determined were tried to be classified according to their structural features.

There are some differences in the definitions of compound verbs made by researchers in the studies carried out to date. In this study, after briefly mentioning the differences in the definitions and classifications of the researchers; Compound verbs formed with noun + main auxiliary verb and compound verbs formed with descriptive verbs were examined.

Defined as a compound verb; “a type of verb formed by the combination of a noun and auxiliary verbs or the semantic fusion of two different verb forms connected by an adjective-verb and adverb-verb suffixes” (Korkmaz 2003: 46) a group of words” (Karahan 2009: 73) and a group of words formed by an auxiliary verb and a noun or a verb form (Ergin 1994:388).

Zeynep Korkmaz compound verbs are divided into four groups according to their meaning and structure; Leyla Karahan compound verbs are in two groups as meeting an action and describing a movement; Muharrem Ergin, on the other hand, classified the compound verbs into two groups according to whether the auxiliary verb is used with a noun or a verb.

Classification of the structures that are the subject of our study in classical medical texts; compound verbs formed with auxiliary verbs and compound verbs with one side adverb and one side verb have been examined.

It is formed by combining a noun or adjective with auxiliary verbs et-, eyle-, do-, bristle-, ol- and find-. The task of the auxiliary verb they are combined with is to turn a noun into a verb. So the main meaning is in the name. Auxiliary verb is loaded with a function that only turns the noun into a verb by adding the meanings of "to do", "to do", "to make" and "to be" and takes inflectional suffixes.

Depiction verb is a combination of two verbs. Here, the first verb is in an adverb-verb construction. To this is added the auxiliary verb, which describes the meaning of the main verb and adds a new semantic feature to it. These kinds of compound verbs are met with the verbs bil-, give-, stop-, yaz-, gel-, see-, kal-, which are used as descriptive auxiliary verbs.

On the works named Kanunçe Fi't-Tıbb, Fikirül'l Münteha Fi Tedbiri'l Merza, Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, İlm-i Tıbb, Netîcetül'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye, Risâle-i Tıbb in the reviews:It has been seen that compound verbs are mostly formed by adding auxiliary verbs ét-/éd-/et-/ed- (id- it-(>et-), eyle , ol- and kış-) It has been determined that the auxiliary verbs et-/ed-/ol- are used more frequently than the others.

The verb eyle-helper, which remains in a few examples in Turkey Turkish, has never been used in Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ, one of the works that are the subject of this study.

When the compound verb structures formed with auxiliary verbs named as adverb-verb and verb-on one side are examined, it is determined that their number is very low compared to the compound verbs formed with noun + main auxiliary verb. -A,-E bil- descriptive verb is very few in the example, it was seen that the positive form was used. The verb to describe competence is mostly used in a negative sense. It has been determined that the descriptive verb A, -E bil- is used by entering the verb conjugation, as well as by expanding it with its gerund suffixes without entering the verb conjugation. The verb is in the form of vir-. There is no example of continuity and approach descriptive verbs.